

Broeders en zusters, u bent geroepen om vrij te zijn. Paulus roept het ons toe vanuit zijn brief aan de Galaten een landstreek bij de huidige stad Ankara in Turkije. Wij mensen hebben een zekere mate van vrijheid nodig om gelukkig te kunnen zijn. Het is de vorm van vrijheid die ook wel autonomie genoemd worden. Naast ingebed zijn in een sociale omgeving van familie en vrienden en het gevoel ergens goed in te zijn, is vrijheid of autonomie één van de drie voorwaarden die ten grondslag ligt aan een gelukkig leven.

Tegelijkertijd is er niets zo problematisch als het hebben van vrijheid. Vrijheid dwingt ons immers tot het maken van keuzes en veel mensen houden er helemaal niet van om keuzes te moeten maken. Zeker als de verscheidenheid tussen de zaken waaruit wij kunnen kiezen, groot of te groot is, kan dit leiden tot keuzestress: wat zullen we eten vanavond, waar gaan we heen op vakantie, welke ziektekostenverzekeraar past het best bij mijn behoeften en met welk pakket, wat moet ik doen, wat moet ik denken, wat mag ik hopen?

De Franse filosoof Jean Paul Sartre, was van mening dat het hebben van vrijheid en het goed benutten daarvan door de juiste keuzes te maken de primaire verantwoordelijkheid van de mens is. Door onze vrijheid en doordat wij kunnen kiezen voor het één en tegen het ander, realiseren wij ons mens zijn. Dat onderscheidt ons van dieren die weliswaar in meer of mindere mate bewustzijn hebben, maar geen zelfbewustzijn. Met dat bewustzijn geven wij betekenis aan alles wat onze zintuigen bereikt. Zo gaf u vanmorgen toen u opstond en de gordijnen opendeed, onmiddellijk betekenis aan de dag die voor u lag, door vast te stellen wat voor weer het was. Mijn kat doet dat niet. Die gaat telkens door het kattenluikje naar buiten om stomverbaasd en geïrriteerd vast te stellen dat het regent. Dat vindt hij niks en hij weet niet hoe snel hij de weg terug neemt naar de warmte van huis en mandje.

De keuzestress die onze vrijheid onvermijdelijk met zich meeneemt, leidt er niet zelden toe dat wij onze vrijheid weggeven aan anderen die dan maar voor ons moeten kiezen. Wat ik wil eten? Kijk maar! Deze kleur of een andere? Kies jij maar. Welke auto? Ik heb daar geen verstand van, beslis jij dat maar.

Deze neiging die wij hebben, een zekere gemakzucht of zelfs luiheid die wij hebben als het om het uitoefenen van onze autonomie gaat, brengt ons er eveneens toe ons denken en onze keuzevrijheid stil te zetten als het om onze samenleving en ons geestelijk welzijn gaat. "Laten ze dat in Den Haag maar beslissen, daar doen ze toch wat ze willen" of we volgen iemand die met ferme uitspraken en mooie beloften ons weet te verleiden.

Het kan ook zijn dat we de verantwoordelijkheid die vrijheid met zich meeneemt, veronachtzamen en dat de vrijheid die wij menen dat ons toekomt, zich tegen ons keert of de vrijheid die onze medemens toekomt frustreert. Het is hier waar Paulus in zijn brief aan de Galaten tegen waarschuwt. Hij doet dat met een advies dat door de hele Bijbel als een echo steeds weer opduikt: wees solidair met je naaste die is zoals jij. Maar wanneer je elkaar aanvliegt en verscheurt, pas dan maar op dat jullie niet door elkaar worden verslonden.

Wij mensen wisselen regelmatig goede wensen uit. Aan het begin van een nieuw jaar, of bij een verjaardag. Maar die wensen komen niet altijd uit. Niet in ons persoonlijk leven, niet als het gaat om de mondiale gebeurtenissen. Er is veel waar wij ons zorgen over kunnen maken. Oorlog her en der, in het Midden-Oosten en ook op de drempel van Europa. Het lijkt erop dat we elkaar eerder aanvliegen en verscheuren dan dat wij elkaar liefhebben.

Het is alsof we in een losgeslagen wereld leven. Om met Psalm 14 te spreken: ze breken de weg op, verwoesten het land en niemand die raad weet, niemand die recht doet.

Wat mij opvalt is dat er zoveel woede in de samenleving is. Mensen zijn maar boos en geven daar op alle mogelijke manieren uiting aan. Het internet staat er vol mee, je ziet het bij de diverse praatprogramma's en in het nieuws. En wie zich in het verkeer begeeft kan niet ontkomen aan de boosheid van andere weggebruikers. Waarom is dat? Waarom zijn mensen, zijn wij, zo boos? Ik zou het goed begrijpen als de samenleving onzeker is en zich zorgen maakt. Dat doe ik ook, maar boos? Feitelijk hebben we nooit in een welvarender en veiliger maatschappij geleefd. We hebben meer eten en drinken dan goed voor ons is. Er komt stroom uit het stopcontact en water uit de kraan. De kachel brandt, de auto staat voor de deur en anders is het openbaar vervoer niet ver weg. Wat bezielt ons?

Het is een vraag die mij intrigeert maar waar ik geen antwoord op heb. Ook mis ik in de serieuze media en literatuur een analyse van dit probleem.

Als ik over boosheid nadenk, lijkt deze emotie voort te komen uit een gevoel van gekwetst zijn, onrechtvaardigheid, tekort zijn gedaan. Iemand doet iets wat jou benadeelt en dat maakt je boos. Je ervaart een situatie van onrechtvaardigheid, dichtbij of ver weg en dat maakt je boos. Anderen krijgen zaken, een huis, een promotie, waarvan jij vindt dat jij er meer recht op hebt, of heeft iets wat jij graag wilt hebben en je bent boos.

Boosheid, woede, kan een krachtige emotie zijn die je ertoe zet om een positieve verandering in gang te zetten. Boosheid kan een vernietigende emotie zijn die meer kapot maakt dan je redelijkerwijs zou willen. Ik verwijs maar weer even naar de huidige mondiale situatie.

Natuurlijk, onze tijd kent veel onrechtvaardigheid, slechte verdeling van welvaart en verongelijkheid, maar dat alles niet in de eerste plaats of in de grootste mate hier, op de plek waar wij samenleven.

Waarom zijn wij dan zo boos? En u mag best zeggen dat u helemaal niet boos bent, maar u leeft niet onder een steen en een korte observatie van de dagelijkse werkelijkheid ondersteunt mijn conclusie: we zijn boos. Maar waarom?

Op internet circuleren korte filmpjes waarin oude mensen gevraagd wordt naar hun analyse. Ik vind het altijd verstandig om naar oude mensen te luisteren. Zij hebben een lange levenservaring en als zij wijs zijn, dan hebben ze daarvan geleerd en kunnen ze op basis van die ervaringen reflecteren op de problemen van onze tijd. In één van de filmpjes zegt een stokoude man: "Mensen zijn boos omdat ze enorm gestrest zijn. Ze zien en ervaren het leven als een wedstrijd. Men wil alles meteen. Geld, succes, voorspoed, geluk. En ze vergelijken zich voortdurend met anderen. En vaak komen ze er in die vergelijking niet goed vanaf. Dat geeft stres en dat maakt ze boos en ongelukkig. Wij hadden geen tijd en geen ruimte om ongelukkig te zijn. We werkten, praatten, lachten en reisden. Vandaag de dag heeft men duizend vrienden op een scherm en niet één om een kop koffie mee te drinken. De stress en boosheid komen voort uit teveel druk, teveel ego, te weinig menselijkheid. Men is de traagheid vergeten, kalmte. Traagheid, kalmte, is een rijkdom."

Dit doet mij denken aan de uitspraak van Godfried Bomans, die ik persoonlijk gekend heb: "De voorhoede verandert vandaag alles waaraan we ons gisteren hechtten en morgen zal vandaag weer verleden tijd zijn. Ik houd dat niet vol." Deze uitspraak is alweer van zestig jaar geleden, maar heeft kennelijk aan actualiteit niets ingeleverd.

De tijd accelereert. Inmiddels leven we in een op hol geslagen draaimolen. Regelmatig vliegen er mensen uit. Maar de molen draait onverminderd voort. En zij die erin zitten, geslaagd zijn en het volhouden, kirren van plezier. Ze hebben niet eens in de gaten dat ze volkomen doorgedraaid zijn.

Wat we misschien missen in deze tijd is zachtheid en kalmte. Geen grote meeslepende woorden maar simpele gebaren. Een blik die zegt 'ik zie je', een hand die je vasthoudt. Uiteindelijk gaat het leven om drie dingen: liefhebben, geliefd worden en niemand over het hoofd zien. Al het andere vervliegt: een huis, geld, trots, kan je zomaar kwijtraken.

Ik heb op deze plek eerder gesproken over wat volgens mij de alles samenvattende conclusie is van het bijbels verhaal en volgens mij ook relevant is bij de problemen van deze tijd: als we 'hebben' belangrijker vinden dan 'zijn', als het bezitten van goederen en het aaneenrijgen van topervaringen belangrijker zijn dan er simpelweg zijn voor onszelf en voor onze naaste, dan gaat het hopeloos mis in een samenleving. Dan kweek je ongelukkige, gestreste en boze mensen. Maar elke minuut boosheid kost je zestig seconden geluk. Het grootste deel van wat we persoonlijkheid noemen is bepaald door hoe we gekozen hebben onszelf te verdedigen tegen angst en verdriet. Het aantal keuzes dat wij dagelijks moeten maken is enorm, maar kan beperkt worden tot het werkelijk essentiële om een enigszins gelukkig leven te hebben: ga ik voor 'hebben' of voor 'zijn'? En als er problemen op mijn weg komen: vecht ik of vlucht? Als je het onvolmaakte kunt veranderen, doe dat dan. Wees niet gemakzuchtig of lui. God heeft de wereld onvolmaakt geschapen, opdat wij haar zouden voltooien tot een hemel. Laat niet af in je scheppingsdrang tot heil van jezelf en van anderen. Maar, als je het onvolmaakte niet kunt veranderen, accepteer het dan en wend je ervan af.

Dat is wat Paulus ons adviseert. Hij geeft er een religieus tintje aan en heeft het over de aarde tegenover de geest. Ik heb het over 'hebben' en 'zijn', waarbij 'hebben' staat voor de aarde en 'zijn' voor geest. Je moet kiezen: aarde of geest. Wie kiest voor de aarde brengt zichzelf in de problemen. Wie kiest voor geest zal het goed gaan. Let wel, wij leven letterlijk op en figuurlijk in de aarde. In onze samenleving gaat het vooral over hebben. Goed, we 'hebben'. Maar laat het er niet zijn omwille van zichzelf, maar zet het in om het 'zijn' te bevorderen.

En als we dan voor 'zijn' hebben gekozen, volgt het volgende dilemma: gaan we ervoor vechten of vluchten we. Als wij, mensen van de goede weg, kiezen voor 'zijn', dan zullen we aan de slag moeten om deze wereld te veranderen: veranderen van een samenleving waarin 'hebben' centraal staat, naar een samenleving waar 'zijn' het belangrijkste is. Degenen die hun geld hebben gezet op 'hebben' en daaraan verslaafd zijn, er slaaf van zijn geworden, zullen dat niet zomaar en zondermeer opgeven omdat wij graag een wereld van 'zijn' hebben. Vechten dus, dat wil zeggen: je blijven inzetten voor die droom, dat visioen, maar tegelijkertijd weten wanneer je moet accepteren wat is en je aandacht verleggen naar haalbare doelen. Wijsheid is het, het juiste onderscheid te maken. Wie die vaardigheid heeft verworven, is niet alleen een wijs, maar ook een gelukkig mens. Zo'n mens leeft in een toestand die het best te omschrijven is als sereen, kalm, hoopvol.

De weg daarheen is ongelijk, moeilijk begaanbaar en lang. Maar het is wel dé weg. Deze leidt naar waarachtig leven. Hoe dat eruitziet is een visioen, een droom. Ook ik ben die weg nog lang niet ten einde gegaan. Soms heb ik het gevoel dat ik nog niet eens op weg gegaan ben. Maar als u mij vraagt: wat is het antwoord op de problemen van onze tijd? Dan is dit mijn antwoord.